

Inventering av Förorenade områden

Nymans verkstäder i Uppsala

*Inventeringen är utförd enligt
Naturvårdsverkets s.k. MIFO-modell, fas 1*

LÄNSSTYRELSENS
MEDDELANDESERIE
2003:3

MILJÖENHETEN
ISSN 0284-6594

Beställningsadress:
Länsstyrelsen i Uppsala län
751 86 Uppsala

Tel: 018-19 50 00 (vxl)
Fax: 018-19 52 01

ISSN 0284-6594

©Länsstyrelsen i Uppsala län
Omslagsfoto Nymans Verkstäder, sett från Väderkvarnsgatan. Foto: Åsa Duell
Författare: Åsa Duell
Tryck: Länsstyrelsens Reprocentral, Uppsala 2003

Förord

Länsstyrelsen har, som regional tillsynsmyndighet enligt miljöbalken, i nära samarbete med miljöförvaltningen i Uppsala utfört en inventering av Nymans Verkstäder. Inventeringen har finansierats med medel från Naturvårdsverket. Inriktningen har varit en orienterande studie, fas 1 enligt den så kallade MIFO-modellen (Metodik för Inventering av Förorenade Områden). Metodiken finns beskriven i rapport 4918 (Naturvårdsverket, 1999).

Inventeringen har genomförts av Åsa Duell, praktiserande ekotoxikolog på Länsstyrelsen i Uppsala län, under hösten 2002 under handledning av Pia Holmberg. Informationsmaterial har samlats in via arkivsök, intervjuer och platsbesök. Riskklassningen har gjorts i samarbete med Pia Holmberg (hydrogeolog) och Camilla Andersson (naturgeograf), båda miljöskyddshandläggare. Det är viktigt att notera att ingen provtagning föreligger som grund för den riskklassning som redovisas. Riskklassningen baseras endast på den bedömning som gjorts utifrån de uppgifter som kommit fram vid arkivsök, intervjuer samt platsbesök.

Det insamlade underlaget och den samlade bedömning som utförts motsvarar kraven för att uppfylla MIFO:s fas 1.

Uppsala i februari 2003

Leif Sandin
(miljövårdsdirektör)

Åsa Duell
(ekotoxikolog/praktikant)

Innehåll

Metodik.....	1
Historia.....	1
Processer och kemikalier.....	2
Gasverk med gasklocka.....	3
Gummitillverkning.....	3
Markförutsättningar/vattenskydd.....	3
Avlopp.....	4
Slutsats.....	4
Referenser.....	5
Bilaga 1 Ordlista och förklaringar.....	7
Bilaga 2 Händelser och årtal i Nymans verkstäders historia.....	8
Bilaga 3 Nymans Verkstäders lokalisering i centrala Uppsala.....	11
Bilaga 4 Kvarteret Noatun.....	12
Bilaga 5 Uppdelning av tomter i kvarteret Noatun 1884.....	13

Nymans verkstäder

Nymans verkstäder var en stor fabrik lokaliserad i centrala Uppsala från 1899 till 1963. Nymans tillverkade främst cyklar och var Skandinaviens största cykeltillverkare. Genom åren hann det ske många sammanslagningar med andra företag och företaget växte från att vara en cykelfabrik till att också tillverka mopeder, motorcyklar, hem- och trädgårdsmaskiner, utombordsmotorer m.m. Produktionen var omfattande, verksamhetstiden lång och kemikalieanvändningen stor och mångfasetterad.

Metodik

Information om objektet har hämtats från arkivstudier, platsbesök samt intervjuer. Mycket information är hämtad ur rapporten "Kartläggning av nedlagd, miljöfarlig verksamhet i centrala Uppsala under 1800 och 1900-talet- en inventering av förorenad mark i Uppsala kommun." från augusti 2001, skriven av Anna Lönnberg, Uppsala kommuns miljökontor. Även bakgrundsmaterial som Anna Lönnberg har tagit fram har använts och finns kopierat i en pärm på Länsstyrelsen.

Övrig information har hämtats från:

- Ekonomiska-, berggrunds-, hydrogeologiska- och jordartskartor från Länsstyrelsens miljöenhet.
- Byggnadsritningar över fabrikslokalerna. Dessa finns i original på Stadsarkivet och på mikrofilm på Stadsbyggnadskontoret.
- Gamla kartor över centrala Uppsala från Stadsarkivet.
- Samtal med anställda på Uppsala kommuns miljökontor, Uppsala kommuns Industrihus och Vasakronan, Stadsarkivet, Patent- och registreringsverket samt medlemmar i föreningen Nymans vänner
- Utställningen om Nymansbolagen i Uppsala Kommuns Industrihus lokaler med visning arrangerad av Nymans vänner.
- Upplandsmuseets utställning om Nymans verkstäder.

Riskklassningen har utförts enligt MIFO (Metodik för Inventering av Förorenade Områden) som finns beskriven i rapport 4918 (Naturvårdsverket, 1999). Bedömningen i MIFO fas 1 är baserad på litteraturstudier, platsbesök och intervjuer för att avgöra om det är angeläget att gå vidare med ytterligare undersökningar, det vill säga provtagning i MIFO fas 2. Uppgifterna har lagrats digitalt i MIFO-databasen (blankett A-C), så även fotografier från platsbesöken. MIFO-databasen finns på Länsstyrelsen. Papperskopior av MIFO-blanketterna samt bakgrundsmaterial och kartor mm finns arkiverat i en pärm på Länsstyrelsen. Det sammanställda underlagsmaterialet har legat till grund för en samlad riskbedömning samt riskklassning som redovisas på blankett E i MIFO-databasen.

Historia

Nymans verkstäder började 1873 som en finmekanisk verkstad i förening med instrumentsliperi på Dragarbrunnsgatan 25. Anders Fredrik Nyman som ägde verkstaden sysslade även med cykelreparationer. Han tillverkade sin första cykel, en höghjuling, 1888. Efter Anders Fredrik Nymans död övertogs verkstadsrörelsen av sönerna Adolf Fredrik och Janne. Företaget fick namnet A.F. & J. Nymans Instrument och Velocipedfabrik och bröderna tillverkade cyklar av märket Hermes. Verkstaden höll först till på Dragarbrunnsgatan 28. Företaget omfattade då instrumentmakeri, velocipedfabrik, butik och verkstad. När större lokaler krävdes flyttade man till Svartbäcksgatan 8. Förutom cyklar och instrument tillverkades här även båtmotorer. År 1899 blev företaget aktiebolag

och samtidigt togs firmanamnet AB Nymans verkstäder. Samma år började man bygga en stor cykelfabrik i kvarteret Noatun. Produktionen av mer ”moderna” cyklar startade 1901 i den nya fabriken. Lokalen på Svartbäcksgatan 8 behölls för försäljning och reparation.

De första byggnaderna av den nya cykelfabriken som uppfördes 1899 låg på tomter nr 6 och 8 enligt fastighetsbeteckningen från 1884 (numera Kvarngärdet 27:2, se bilaga 4). Fabriken hade ett eget gasverk med gasklocka som var i bruk mellan 1901 och 1910. Nymans tillverkade gummi både för eget bruk och för försäljning i en byggnad i kvarteret från 1911 fram till 1917. Exakt var byggnaden stod är oklart. Gummittillverkningen flyttade sedan till Stockholm. Mot västra gaveln av kvarteret (Salagatan 16) stod en mindre tillbyggnad avsedd för förvaring av kemikalier. Fler tomter köptes i kvarteret år 1910, 1916 och 1926. Till slut ägde AB Nymans verkstäder hela kvarteret Noatun. När fabriken 1916 blev ansluten till högspänningsnätet byttes äldre maskiner ut och fabriken byggdes ut. År 1947 byggdes ett nytt fabrikskomplex i hörnet Salagatan/S:t Olofsgatan. Den första juni samma år bytte företaget namn till Nymansbolagen AB. År 1960 sammanslogs Nymansbolagen med Monarkkoncernen och bildade MCB (Monark-Crescent)-koncernen.

År 1963 upphörde cykel-, moped- och motorcykeltillverkningen helt. Hela kvarteret såldes 1964 till Uppsala kommun och det som fanns kvar av företaget som nu kallades Monark-Crescent flyttade till Bolandsgatan 10. Marken i Boländerna hade köpts redan 1962. Anläggningen som byggdes på marken var 17000 m² i ett plan och rymde 600 arbetare. Här tillverkades främst båtmotorer men också hem- och trädgårdsprodukter som trädgårdstraktorer, åkbara gräsklippare, snöslungor och diskmaskiner. År 1973 tog AB Volvo Penta/Bergslagenverken (ägare Volvo) över tillverkningen av utombordsmotorer. Den 4 dec. 1979 lades båtmotorfabriken ned då Volvo flyttade tillverkningen till Göteborg. Nymansbolagen (org. nr. 5560197096) avfördes ur Patent- och registreringsverkets register 1981, detta år räknas som Nymans nedläggningsår. Fabriksanläggningen togs över av företaget Hjalmarssons och söner. Från och med 1983 har Prometek AB (org. nr. 5561431825) varit verksamhetsutövare på platsen. Prometek AB är inventerat och riskbedömt (riskklass 3) avseende metalltbehandlare.

År 1969 beviljade byggnadsnämnden rivningslov för flera hus i kvarteret Noatuns sydvästra hörn, där det bland annat fanns en smedja. Här byggdes polishuset med tillhörande garage 1975. En hel del fyllnadsmassor har troligtvis schaktats bort i samband med nybyggnationen med tanke på att en källarvåning byggts under hela huset och under parkeringen ligger ett garage. Var de bortschaktade massorna (och därmed eventuella markföreningar) har deponerats är oklart. De andra husen på tomten är i original. Under 1980-talet hade skolöverstyrelsen arbetsmarknadsutbildningar i kvarteret Noatun. År 1994 övertog det kommunala fastighetsbolaget Industrihus de kvarvarande byggnaderna och rustade upp dem för att ha ett småföretagscentrum. Inga stora schaktningar av massor gjordes i samband med renoveringen. Det togs inte heller prov varken i marken eller inne i husen för att se om där fanns föreningar.

Processer och kemikalier

Nymansbolagen var en verkstadsindustri som även sysslade med ytbehandling. Enligt vad som framkommit vid inventeringen bestod metalltbehandlingen av förnickling, förkoppling, förkromning, elförzinkning, kromatering, eloxering och fosfatering. Behandlingen skedde i stora (ca 20 000 liter) kemiska bad. Man hällde troligtvis inte ut baden i avloppet eftersom det var så stora volymer utan de fylldes på när de dunstade enligt

Nils Egrelius från Nymans vänner. Med tanke på de stora volymer som hanterades har sannolikt spill förekommit.

Nymansbolagen sysslade med avmässning, färgning genom doppning i färgkar, blästring, betsning, härdning i oljebad, lackering, lödning, putsning, slipning, randning, smärgling, svarvning och svetsning. Företaget hade eget stålverk och en egen smedja. Vilka kemikalier som hanterades här är dock oklart. I lokalerna rymdes också reparationsverkstäder, verkstäder och pannrum.

Nymans hade även ett utvecklings- och kontrollaboratorium. Det byggdes ut 1955 för att kunna motsvara behovet av fullständig kemisk materialanalys med kontroll av bland annat galvaniska lösningar. På gården fanns bodar för förvaring av rostfritt skrot, aluminiumskrot, metallskrot, sekunda skrot, prima skrot, press skrot, spån och oljerester. Den enda aktivitet som förekom utanför byggnaderna var provkörning av vissa båtmotorer i vatten.

Gasverk med gasklocka i bruk 1901-1910

Maskinerna i fabriken drevs från början med ångmaskin. Förbrukad ånga användes för uppvärmning. Fabriken hade ett eget gasverk för belysning. Gasverket med gasklocka var en fristående anläggning på gårdssidan i närheten av fabriken pannrum. Skorstenen var förbunden till pannrummet som låg i ett källarutrymme via en underjordisk kanal. Ångkraftsanläggningen kompletterades senare med gasmotorer som drevs med suggas från det allmänna gasverket. År 1910 byggdes en bod för förvaring av olja över brunnen till gasklockan då den inte användes längre efter att de anslutits till det allmänna gasverket. Föroreningar som skulle kunna finnas kvar efter gasverket är:

- PAH (polyaromatiska kolväten)
- Enkla aromatiska kolväten
- Fenoler
- Kreosot
- Ringformade kväveföreningar
- Metaller som bly, kvicksilver och kadmium
- Cyanider
- Ammoniak och ammoniakalter,
- Svavelföreningar
- Syror och baser

Gummitillverkning 1911-1917

År 1911 tillkom en byggnad för gummitillverkning. Här tillverkades gummi både för eget bruk och för försäljning. 1917 grundade AB Nymans verkstäder Uppsala Gummifabriks aktiebolag. Tillverkningen skulle ha ägt rum i byggnader på tomter nr 2 och 3 (gamla fastighetsbeteckningar) i kvarteret Heimdal men den hamnade i Stockholm, då Nymans köpte AB Stockholms gummifabrik i Bromma 1920. Uppsala gummifabriks AB såldes 1937. Utsläpp som gummitillverkningen kan ha bidragit till är: lösningsmedel och vulkrök till luften och läckage av bly från vissa gummiblandningar eller blyvulkning, särskilt om det fanns en gummiavfallsdeponi.

Markförutsättningar/vattenskydd

Kvarteret Noatun ligger på mark bestående av fyllnad i översta lagret följt av postglacial lera, morän och längst ner urberg. Lermäktighet varierar mellan 5 och 10 meter. Moränlagret är på mindre än 5 meter, tätt och troligen inte vattenförande enligt

beskrivningen till Bjerking's hydrogeologiska karta över Uppsala. Även om kvarteret står på täta jordarter kan föroreningar och vatten ledas längs pålar, sprickor i leran eller ledningar i marken. Grundvattnet ligger troligen på ca 6 meters djup i urberg, morän och lera. Närmaste recipient är Fyrisån, som ligger ca 600 meter bort. För närvarande är hela området asfalterat, det är oklart hur länge det varit så. Kvarteret ligger inom vattenskyddsområde och är av riksintresse för kulturen.

Avlopp

På 1870-talet började man införa riktiga avloppsledningar. Avloppsvattnet leddes sedan ner i Fyrisån eller i Stadsdiket, ett dike som omgav stadens östra delar. Från början var ledningarna så dåliga att avloppsvattnet läckte ut och förorenade brunnar. Ledningarna blev med tiden bättre, men de fortsatte leda till Fyrisån. År 1927 leddes avloppsvattnet till en gemensam utsläppspunkt utanför stan, nedströms Islandsfallet och en pumpstation var byggd på Östra Ågatan. 1945 byggdes ett reningsverk till staden med mekanisk rening. 1957 tillkom ett biologiskt reningssteg. Avloppsvattnet från Nymans verkstäder har därför förmodligen hamnat i Fyrisån, utan någon vidare rening.

Slutsats

I MIFO fas 1 utredningen har objektet Nymansbolagen tilldelats riskklass 2 (stor risk), på gränsen till 1 (mycket stor risk). Motiveringen till valet av riskklass grundas på den omfattande produktionen, långa verksamhetstiden, den stora mängd kemikalier som använts samt lokaliseringen mitt i stan med mera. Området bör provtas enligt fas 2.

Referenser

Litteratur

Beskrivning över Uppsala. Bolags AB Fournir. Tryckeriaktiebolaget Thule. Stockholm 1936.

Darphin, Jean-Paul. *Nymans Verkstäder-Cykelgiganten i lärdomsstaden Uppsala*. AB Uppsala Kommuns Industrihus. Uppsala 1995.

Industriarbetets Uppsala är värt ett museum. Broschyr. Uppsala Industriminnesförening.

Lönnberg, Anna. *Kartläggning av nedlagd, miljöfarlig verksamhet i centrala Uppsala under 1800 och 1900-talet- en inventering av förorenad mark i Uppsala kommun*. Rapport. Uppsala kommuns miljökontor. Uppsala 2001.

Metodik för inventering av förorenade områden- Bedömningsgrunder för miljö kvalitet. Naturvårdsverket, rapport 4918. Almqvist och Wiksell tryckeri. Uppsala 1999.

Nymansbolagen AB -Norra Europas största cykeltillverkare. Broschyr. Föreningen Nymans Vänner.

Nymans- en blomstrande epok i Uppsalas cykelhistoria, Artikel i: UNT 25/8 1988.

Sjöholm, Olof Richard. *Folk och företag kring Fyris*. ATW Tryckeri. Uppsala 1995.

Övriga källor

Muntliga:

Anställda på Uppsala kommuns miljökontor.
Robert Ahlstedt, Uppsala kommuns Industrihus
Sture Cesar, Vasakronan
Patent- och registreringsverket
Medlemmar i föreningen Nymans vänner

Internet:

http://hem.passagen.se/nymans_uppsala
Föreningen Nymans Vänner hemsida. Hösten 2002.

Kartmaterial:

Ekonomiska-, berggrunds-, hydrogeologiska- och jordartskartor från Länsstyrelsens miljöenhet.

Gamla kartor över centrala Uppsala från Stadsarkivet.

Byggnadsritningar:

Byggnadsritningar över fabrikslokalerna. Dessa finns i original på Stadsarkivet och på mikrofilm på Stadsbyggnadskontoret.

Utställningar:

Utställningen om Nymansbolagen i Uppsala Kommuns Industrihus lokaler med visning arrangerad av Nymans vänner. Hösten 2002.

Upplandsmuseets utställning om Nymans verkstäder.

Övrigt:

FDS-fastighetsregistret

Bilaga 1

Ordlista och förklaringar

	Ordförklaring
Betsning	Ytbehandla med färgämneslösning.
Blästring	Behandling av yta med sandblandad tryckluft.
Elförzinkning	Materialet förses med zinkbeläggning som skydd mot korrosion.
Eloxering	Ger skyddsytta åt aluminium genom elektrolytisk oxidering.
Fas 1	Steg 1 i inventering enligt MIFO-metodiken, se referenslistan rapport 4918.
Fas 2	Steg 2 i inventering enligt MIFO-metodiken, se referenslistan rapport 4918.
Fosfatering	Genom sprutning eller doppning ges materialet ett korrosionsskydd och vidhäftning åt lackskikt.
Förnickling	Överdragning med nickel. Ger en blank, spegellik finish med slitstark yta.
Härkning i oljebad	Att ge en metall väsentligt ökad hårdhet genom upphettning till rödvärme följt av plötslig avkylning genom nedsänkning i oljebad.
Kromatering	Genom doppning ges materialet ett korrosionsskydd och vidhäftning åt en organisk beläggning såsom lack- eller plastskikt.
Metallytbehandling	Behandling av metallyta med en tunn beläggning så att den blir mer motståndskraftig.
MIFO	Metodik som används vid inventering av förorenade områden – se rapport 4918 i referenslistan.
Smärgling	Slipning med duk belagd med slipmedlet smärgel.
Svetsning	Sammanfogning av metallstycken genom upphettning och sammansmältning.
Ytbehandling	Ytbeläggning kan vara metallisering, oxidering, fosfatering, emaljering mm eller utgöras av plaster eller färg- och lackprodukter. Före ytbehandlingen avfettas ytan på kemisk väg med t ex alkaliska bad eller organiska lösningsmedel, på mekanisk väg, t ex blästring.

Bilaga 2

Händelser och årtal i Nymans verkstäders historia

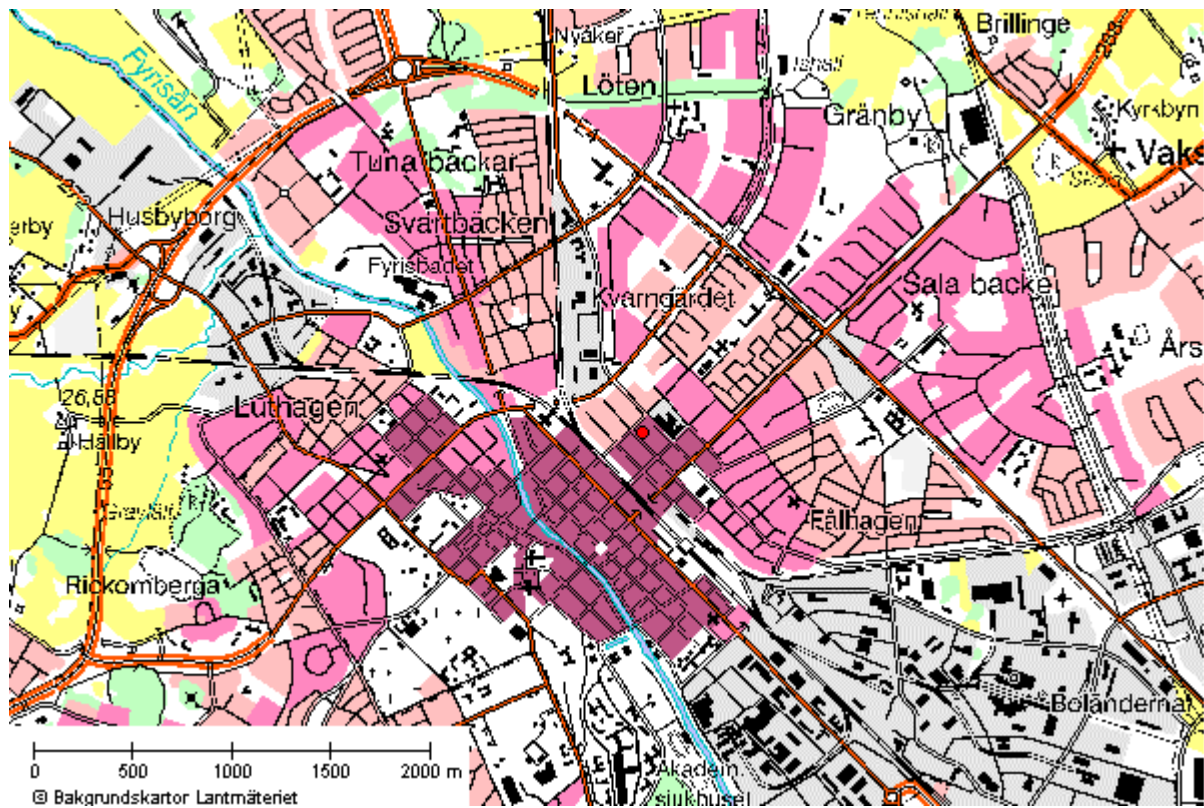
- 1873** Instrumentmakare Anders Fredrik Nyman (1840- 1889) startar ett instrumentsliperi och finmekanisk verkstad på Dragarbrunnsgatan 25 i Uppsala.
- 1880** Firman börjar även med cykelreparationer.
- 1888** Första cykeln byggs, en höghjuling.
- 1889** Anders Nyman dör och hans hustru övertar verksamheten.
- 1893** Rörelsen övergår till sönerna Adolf Fredrik och Janne. Firman byter namn till A.F.& J. Nymans Instrument och Velocipedfabrik.
- 1893** 10 cyklar av märket Hermes tillverkas.
- 94**
- 1894** Flytt till Dragarbrunnsgatan 28.
- 1895** Firman flyttar till Svartbäcksgatan 8.
- 1899** Företaget blir aktiebolag och byter namn till AB Nymans verkstäder. De första byggnaderna i kvarteret Noatun uppförs på tomt 6 och 8.
- 1900** Velocipeduthyrning på Klostergatan 14.
- 1901** Produktionen startar i den nya fabriken.
- 1901** Eget gasverk med gasklocka i bruk fram till 1910.
- 1903** Tillverkning av mopeder fram till 1975.
- 1910** Tomt 5 i kvarteret Noatun köps.
- 1911** Byggnad för egen gummitillverkning finns i kvarteret Noatun fram till 1917.
- 1916** Tomter 3 och 4 i kvarteret Noatun köps. Samma år ansluts fabriken till högspänningsnätet.
- 1917** Uppsala Gummi AB grundas och senare samma år köps AB Stockholms Gummifabrik i Bromma. Tomter nr 2 och 3 i kv. Heimdal köps, här skulle gummivaror tillverkats men tillverkningen hamnade i Stockholm istället.
- 1920** Två magasinbyggnader för lager köps, en på Strandbogatan och en vid lokomotivstallarna.
- 1925** Tillverkning av första motorcykeln. Motorcykeltillverkningen läggs ned efter fem år men återupptas på 40-talet.
- 1926** Tomt 7 i kvarteret Noatun köps.
- 1928** Nymans tar över tillverkning och montering från AB Lindblads i Stockholm (Crescent).
- 1933** Nymans förvärvar Östergötlands Velocipedfabrik AB i Linköping (Vega).
- 1937** Uppsala Gummifabriks AB säljs.
- 1939** Nymans förvärvar Viklunds Velocipedaktiebolag i Stockholm. Den första lättviktaren tillverkas.
- 1946** En byggnad i kv. Tornet köps.
- 1947** Den 1 juni byter Nymans Verkstäder namn till Nymanbolagen AB (org. nr. 5560197096). Bolaget räknas nu som norra Europas ledande cykelfabrik.
- 1948** Tomter nr. 3, 5 och 6 i kv. Suttung köps och används som lager och kontor. Hit flyttas senare motorcykeltillverkningen. En lagerlokal köps av AB Upplands Produkter vid Bergsbrunnagatan i Boländerna.
- 1949** Nymansbolagen blir huvudägare i AB Silvercell som mellan 1946 och 1957 tillverkar elektriska ackumulatorer.
- 1950** Nytt avdelningskontor öppnas i Örebro och ett nytt distriktslager i Umeå. Nymanbolagen har nu aktiemajoritet i följande bolag: AB Nymans Verkstäder, Velocipedaktiebolaget Lindblad, Velocipedaktiebolaget

- Nordstjernen, Velocipedaktiebolaget Crescent, Aktiebolaget Velocipedaffären Victor, Wiklunds Velocipedaktiebolag, Aktiebolaget Torpedo. Dessutom fanns intressen i AB Export Trade, AB Silvercell samt Uppsala Flyg AB. Därtill ägde Nymans en betydande aktiepost, 250 aktier, i Uppsala Bostäder.
- 1954** S:t Olofsgatan 50, tidigare Ekholms skofabrik, köps och används som lager. Första båtmotorn tillverkas.
- 1956** Nymans övertar aktierna i M. Berlin & Co AB i Värnamo, som tillverkar cyklar, mopeder och motorcyklar under namnet Apollo.
- 1957** Första motordrivna gräsklipparen introduceras på marknaden.
- 1958** En tomt i anslutning till den befintliga lagerlokalen i Boländerna köptes, vilket resulterade i 5000 kvm lagerlokal. Den 1 okt. förvärvas A/S nordisk Cykelfabrik i Köpenhamn och i Finland bildas Crescent O/y.
- 1959** AB Silvercell säljs.
- 1960** Nymanbolagen sammanslås med Monarkkoncernen och bildar MCB-Koncernen. Med Monark tillkom dotterbolagen AB Tobo Bruk, AB Triåfabriken Wano, AB Finska Monark, Monark-Comercio de Maquinas Administracao Ltda med två cykelfabriker i Sydamerika: Fabrica de Bicicletas Monark SA (Sao Paulo) och Fabrica de Bicicletas Monark de Colombia SA (Cali) och Värnamo Gummifabrik samt Ättranverket AB i Falkenberg. Senare under året tillkom även Östblads Skridskofabrik i Järna. Samma år tillverkas den första motorsågen och den första racermotorn.
- 1961** MCB avtalar med Husqvarna Vapenfabrik AB att HVA övertar MCB:s motorsågstillverkning medan MCB övertar HVA:s tillverkning och försäljning av båtmotorer, cyklar samt mopeder. Det beslutas att all tillverkning av båtmotorer och tre-hjuliga transportmopeder skulle förläggas till Uppsala medan tillverkningen av cyklar, mopeder och skotrar skulle koncentreras till Varbergfabriken
- 1962** I februari tas beslut om att uppföra en ny fabriksanläggning vid Bolandsgatan i Uppsala.
- 1963** Den 12 mars upphör tillverkningen av cyklar, mopeder och motorcyklar.
- 1964** Mellan Nymanbolagen AB och AB Cykelfabriken Monark gjordes ett fusionsavtal vilket betydde att Monark uppgick i moderbolaget. Det nya namnet blev Monark-Crescent Aktiebolag. Hela kv. Noatun säljs till Uppsala kommun.
- 1965** Uppsalaverksamheten flyttar under februari-mars in i den nya fabriksanläggningen. Monark Crescent AB köper utbordartillverkningen av AB Electrolux och tillverkningen av Archimedes Penta överförs till den nya Uppsalafabriken. Den första diskmaskinen tillverkas. Tillverkningen pågår till 1973.
- 1966** Crescent i verksamheten i Uppsala består nu av Hem & Trädgård (gräsklippare, trädgårds- och diskmaskiner), legotillverkning (bildetaljer främst åt Volvo och Saab) och båtmotorer.
- 1973** Volvo Penta köper utbordartillverkningen som fortsätter i Uppsalafabriken. Hem & Trädgårds verksamhet flyttas till Varberg för att senare läggas ned 1978.
- 1974** Legosektionen läggs ned.
- 1979** Volvo lägger ned tillverkningen av utombordsmotorer. Fabriksanläggningen tas över av Hjalmarssons.
- 1983** Prometek AB (org. nr. 5561431825) tar över fabriksanläggningen.

1994 Den gamla fabriken i kvarteret Noatun övertas av Industrihus.

Bilaga 3

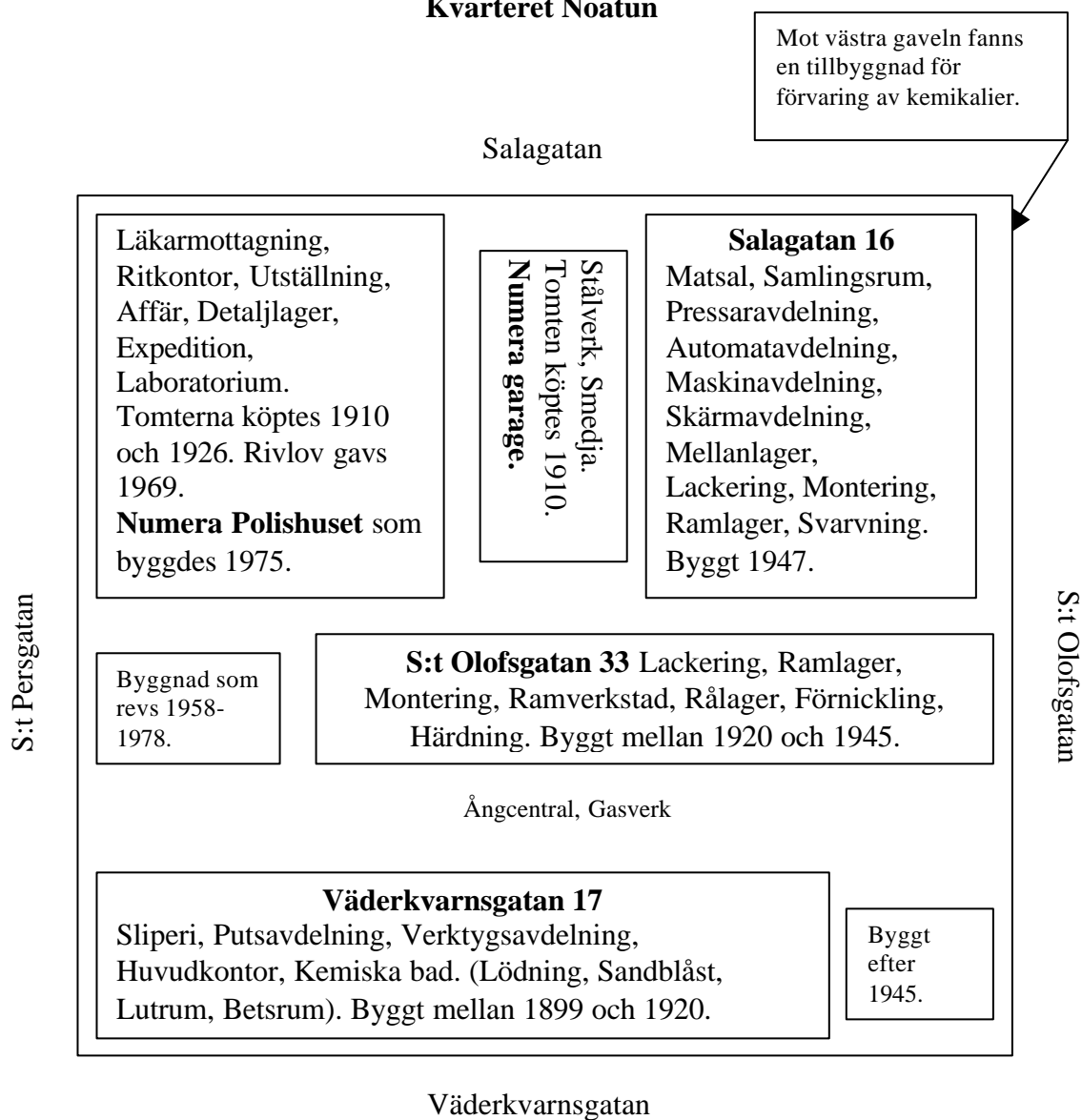
Nymans Verkstäders lokalisering i centrala Uppsala

Den röda pricken öster om järnvägen markerar Nymans Verkstäders huvudsakliga lokalisering i Uppsala.

Bilaga 4

Kvarteret Noatun

Bilaga 5

Uppdelning av tomter i kvarteret Noatun 1884

